

DE BIOGRAAF ALS LEGPUZZELAAR

HET VERGETEN BESTAAN VAN ED. DE NÈVE

Jean Lenglet, zich noemende Edouard de Nève, was actief in het verzet en de literatuur, de journalistiek en de liefde. In zijn honderdste geboortjaar verschijnt alsnog een biografie.

ROBERT-HENK ZUIDINGA

De Nève als reisleader
in Reims, 1931

Met Jean Rhys in
Wenen, 1921 (rechtsboven)

Als hoofdofficier
Civiele Dienst bij de
Repatriëringsmissie
in Polen, 1946 (rechts)

Hij was student, schilder, vreemdelingengids, liedjeszanger, journalist, agent van den geheimen dienst van Frankrijk in den oorlog, secretaris der Japansche delegatie in de ontwapeningscommissie in Oostenrijk en Hongarije, koerier en directeur van een armhuis', schreef Victor van Vriesland in 1933 over Edouard de Nève. Aan die opsomming kan nog toegevoegd worden: bohémien, romanschrijver, lid van de ondergrondse, medewerker van het illegale *Vrij Nederland*, rebel, dagbladcorrespondent en na de tweede wereldoorlog majoor bij de Repatriëringscommissie in Polen.

Ed. de Nève was het pseudoniem van *Jean Lenglet*, die op 7 juni 1889 in Tilburg werd geboren. Zijn leven is één doorlopend verslag van vrijheidsdrang, zowel voor anderen — hij meldt zich in de eerste wereldoorlog aan bij het Vreemdelingenlegioen om met het Franse leger tegen de Duitse bezetters te vechten; in de Spaanse Burgeroorlog strijdt hij aan de kant van de Republikeinen — als voor zichzelf.

□

Toen hij meerderjarig werd ontvluchtte hij het ouderlijk huis en trok hij naar Parijs, waar hij de kost verdiende door in de cabarets *Le chat noir* en *Le lapin agile* in Montmartre zelfgemaakte liedjes te zingen. Werk voor het *deuxième bureau*, de Franse inlichtingendienst, brengt hem in Londen, waar hij in 1917 Ella Gwendoline Williams ontmoet, die later als de schrijfster *Jean Rhys* beroemd zal worden. Zij trouwen — het was Lenglets derde huwelijk — en vestigen zich in Parijs, op de *rive gauche*, de linkeroever van de Seine, waar zich een vooral Angelsaksische kunstenaarskolonie ontwikkelde rond Ernest Hemingway, Ezra Pound, Gertrud Stein, Zeldia en F. Scott Fitzgerald, James Joyce en Ford Madox Ford (met wie Rhys een ingrijpende affaire zou hebben).

Het was een periode vol tegenstrijdige gevoelens: er was vaak geldgebrek — ze hadden inmiddels een dochter —, maar als er iets te vieren was wist Lenglet altijd wel een fles champagne tevoorschijn te toveren. Over de manier waarop hij aan geld kwam deed hij meestal vaag; niet ten onrechte, want in 1928 wordt hij gearresteerd en wegens verduistering zes maanden gevangen gezet.

Dan volgt een tijd van verwijdering tussen hem en zijn vrouw, en van duizend-en-één baantjes, bijvoorbeeld als correspondent van *Het Volk* in Londen. Conflict met de hoofdredactie over de toon van zijn stukken — 'Het spijt me, maar ik kan niet schrijven met opzetting van mijn eigen objectieve opinie en slechts in de geest ener partij... wier geest ik niet ken', schrijft hij aan zijn vriend *Leo Braat* — bekorten dat verband tot acht maanden. In die tijd ook verschijnt zijn eerste roman, *In de Strik* (1932), over zijn verblijf in de Franse gevangenis.

In 1933 leert hij de schrijfster Henriëtte van Eyk kennen, met wie hij drie jaar later zal trouwen. Hij helpt het tijdschrift *Kroniek van Hedendaagsche Kunst en Cultuur* oprichten en is er twee jaar redacteur van,

waarbij hij niet zelden kosten en honoraria uit eigen zak betaalt (onder meer voor enkele gedichten van Jean Rhys); zelf publiceert hij nog de romans *Kerels* (1933), *Muziek Voorop* (1935) en *Schuwe Vogels* (1938).

Tijdens de tweede wereldoorlog speelt hij een belangrijke rol in het verzet en bij het voortbestaan van het ondergrondse *Vrij Nederland*. Hij wordt in 1941 gearresteerd en zit in verscheidene gevangensissen en kampen, van najaar 1944 tot de bevrijding in Sachsenhausen; zijn oorlogservaringen legt hij vast in *Glorieuzen* (1948). De naoorlogse periode is een tijd van ontgoocheling: zijn werk in het verzet en voor *Vrij Nederland* worden nauwelijks erkend, een chronische ziekte bezorgt hem veel pijn en in 1946 gaan Henriëtte van Eyk en hij scheiden. Hij krijgt weliswaar enkele onderscheidingen — waarvan één postuum in 1984 —, maar raakt steeds meer in de vergetelheid. In 1961 overlijdt hij aan een hartinfarct.

□

Het is zacht gezegd opmerkelijk, hoe iemand die zo'n grote rol gespeeld heeft — alleen al in de journalistiek, de literatuur en het verzet — en zoveel voor anderen heeft betekend, bijna geheel uit zicht kan verdwijnen. Maar bijna is niet helemaal. Omdat 1989 het honderdste geboortejaar van Lenglet zou zijn, zette Emile van der Wilk zich aan zijn biografie, waaraan twee grote problemen bleken te zitten. Er was, om te beginnen, geen overdaad aan materiaal. Zoals Van der Wilk in zijn inleiding schrijft: 'De Nève bewaarde bijna niets, ook geen brieven. Aan het eind van zijn leven was hij zelfs niet meer in het bezit van alle door hem geschreven boeken. (...) De brieven die hij aan zijn vrouw en dochter geschreven had, werden van te persoonlijke aard geacht om ter inzage te geven en konden dus niet gebruikt worden. Hij sprak met hen zelden of nooit over zijn verleden, zodat zij daar weinig informatie over konden geven. Dat geldt ook voor zijn familie, met wie hij al vroeg geen contact meer had'.

De tweede hindernis wordt gevormd doordat Lenglet van jongsaf aan enige mystificatie over zichzelf in het leven riep. Zo beweerde hij graag dat hij van Franse afkomst was en in Frankrijk schoolgegaan of gestudeerd had. In *Wie is dat?*, een Nederlandse *Who is who?*, staat over De Nève: '1907-1909 Ecole des Beaux Arts Parijs'.

Die problemen heeft Van der Wilk op twee manieren aangepakt. Allereerst door zeer uitgebreid en nauwgezet onderzoek te verrichten en feiten te verzamelen. Daar is hij goed in geslaagd. In tal van bronnen is gezocht naar inschrijvingen, verblijfsdata en dergelijke, zodat goeddeels en vaak tot op de dag nauwkeurig in kaart gebracht is waar en hoe lang Lenglet gewoond heeft en van wanneer tot wanneer hij met wie getrouwd was. En hoewel er vragen en open plekken blijven, zal er voorlopig niet veel nieuws over Lenglet te ontdekken zijn.

Behalve veel feitelijke gegevens heeft dat vasthoudende onderzoek ook nog fraaie en

interessante parafernalia opgeleverd. Zoals het exemplaar van Lenglets roman *Sous les Verrous*, waarin de auteur een in het Frans gestelde opdracht had geschreven voor de Amsterdamse advocaat en dichter François Pauwels; dat exemplaar kwam, nog onopgesneden, op een veiling in 1987 in Haarlem boven water. Of de Engelse gedichten van Jean Rhys uit de 'Kroniek'.

Als tweede bron heeft Van der Wilk het literaire werk van de betrokkenen gebruikt. Daar was voldoende van, want niet alleen hebben de Nève, Jean Rhys en Henriëtte van Eyk het nodige geproduceerd, ze hebben ook elk aan een autobiografie gewerkt: Rhys met *Smile please* (1979), Van Eyk met *Dierbare Wereld* (1973), De Nève in bijna al zijn werk. Een complicerende factor was echter, dat Lenglet en Rhys samen aan teksten gewerkt hebben en die elk in hun eigen taal als oorspronkelijk werk hebben uitgebracht. De roman *In de Strik*, bijvoorbeeld, is door De Nève oorspronkelijk in het Frans geschreven (als *Sous les verrous*), door Jean Rhys in het Engels vertaald en bewerkt, en vanuit het Engels door De Nève in het Nederlands omgezet.

De invloed van Rhys op het Engelse manuscript moet niet onderschat worden. Zelf schreef ze er, in een brief in 1964, over: 'I tried to follow the book itself closely, though it had to be cut and arranged a bit'. (Ik probeerde het boek nauwgezet te volgen, maar het moest iets ingekort en gewijzigd worden.) Wat dat 'iets' inhield, vat Van der Wilk samen met: 'Zes en een half à zeven duizend woorden werden geschrapt, ongeveer tien procent van het totaal. Bijna geen alinea bleef ongewijzigd'. Bovendien vond Rhys in Londen een uitgever voor het boek, dat in 1933 verscheen als *Barred*.

Het werd verrassend goed ontvangen in de Britse pers: er werden tientallen, merendeels lovende besprekingen aan gewijd.

Bestaat er geen onduidelijkheid over de rolverdeling bij het schrijven van de drie versies van De Nèves eerste roman, de verwarring over de invloed van Lenglet op het werk van Rhys is des te groter. In 1934 werd de bundel *Aan den Loopenden band* uitgebracht, met twaalf verhalen van De Nève en vijf van Henriëtte van Eyk; die van De Nève bleken frappante overeenkomsten te vertonen met delen van het werk van Jean Rhys. Vijf ervan zijn (vrijwel) letterlijke vertalingen van verhalen uit Rhys' eerste bundel *The Left Bank* (1927) en drie verhalen zijn terug te vinden in haar roman *Postures* (1928; ook verschenen als *Quartet*).

Eén verklaring voor deze overeenkomsten is die van hun dochter, zoals opgenomen in deze biografie: 'Volgens Maryvonne schreef haar moeder meer dan eens korte stukjes, die De Nève dan onder zijn eigen naam publiceerde. Aan de andere kant verworpen haar vader aan haar moeder onderwerpen voor haar verhalen'.

In diezelfde brief uit 1964 schrijft Rhys: 'No, I don't think he influenced my writing, but he influenced me tremendously which is the same thing. So of course did Paris and my life there with him'. (Nee, ik geloof niet dat hij mijn schrijven beïnvloed

heeft, maar hij heeft mij enorm beïnvloed en dat is hetzelfde. En dat geldt natuurlijk ook voor Parijs en mijn verblijf daar met hem.)

□

Zo moeizaam als het verzamelen en verifiëren van de feiten was, zo voor het opschrijven lag dus het literaire materiaal. Daarin schuilt meteen ook het gevaar bij het schrijven van een biografie over een auteur, omdat daar de verleiding bestaat gegevens uit het literaire werk in te passen in het biografische verhaal. Een verleiding die sterker wordt naarmate het feitelijke verhaal meer open plekken vertoont en naarmate gebeurtenissen, namen, plaatsen en jaartallen geheel lijken overeen te komen met de werkelijkheid. En overeenkomen doen leven en werk van De Nève zeker. Van der Wilk heeft de verleiding dan ook niet kunnen weerstaan en heeft door het hele boek heen citaten opgenomen, ter illustratie en ter onderbouwing.

Waar dat ter illustratie gebeurt, bijvoorbeeld voor de typering van Lenglets jeugd in het zwaar katholieke Tilburg, is dat nog tot daar aan toe. Maar als uit fictioneel werk als verhalen en romans geciteerd wordt om de correctheid van biografische feiten te bewijzen of versterken, wordt aan de drang de puzzel compleet te krijgen voorrang verleend ten koste van appreciatie van het literair proces.

Enkele voorbeelden: het eerste kind van Rhys en Lenglet stierf jong. Aan de feitelijke informatie daarover voegt Van der Wilk toe: 'Over dit bezoek aan het ziekenhuis schrijft Jean Rhys in 1939 nog de volgende aangrijpende zinnen in *Good Morning, Midnight*', waarna een citaat uit de roman volgt. Als Lenglet in 1933 in Amsterdam failliet wordt verklaard, schrijft de biograaf: 'Uit de stukken blijkt dat het faillissement is aangevraagd door mevrouw Ezendam uit Amsterdam (...) Deze mevrouw Ezendam kan niemand anders zijn dan de mevrouw Zedeman (een anagram van Ezendam) van het pension in *Schuwe Vogels*'.

Zo zijn er tientallen plaatsen waar werkelijkheid en fictie vervlochten zijn, en dat is jammer. Voor elk fictioneel werk is het uitgangspunt: zo zou het geweest kunnen zijn. Een biograaf mag dat 'kunnen' nooit genoeg nemen.

Emile van der Wilk,
Ed. de Nève, schrijver, journalist, verzetsman, 1889 — 1961.
De Schaduw, Tilburg, 286 pag.,
ISBN 90 5083 009 9, f29,95.